SADDHARMA

Tijdschrift over boeddhisme Maart 1991

In dit nummer:

SADDHARMA - de Goede Leer - is het orgaan van de Stichting Vrienden van het Boeddhisme. Het blad verschijnt viermaal per jaar. Losse nummers: *f* 3,--. ISSN 0924-9818.

Redactiecommissie: I. den Boer, Storm van 's-Gravesandeweg 75, 2242 JD Wassenaar, prof. dr. R.H.C. Janssen, Nico Tydeman, dr. H.F. de Wit.

De Stichting Vrienden van het Boeddhisme is sinds 15 december 1978 de voortzetting van de Stichting Nederlands Boeddhistisch Centrum die werd opgericht op 8 november 1967. De stichting is:

– een ontmoetingsplaats voor alle vrienden van het boeddhisme;
– niet gebonden aan een boeddhistische school of groepering; de verschillende richtingen die het boeddhisme kent, komen in haar publikaties en op haar bijeenkomsten aan het woord;
– geen religieus genootschap in de engere zin van het woord.

De Stichting Vrienden van het Boeddhisme wil diegenen verenigen - welke levensovertuiging of welk geloof zij ook aanhangen - die op enigerlei wijze belangstellen in het boeddhisme of zich daarbij betrokken voelen. Zij zijn als begunstigers van harte welkom.

Begunstigers ontvangen het tijdschrift Saddharma en brochures over onderwerpen die in het kader van het boeddhisme van belang zijn en die onder auspiciën van de stichting worden uitgegeven; zij hebben het recht deel te nemen aan de landelijke lente- en herfstbijeenkomsten.

Tevens wil de stichting, onder meer door het in stand houden van een bibliotheek, fungeren als documentatiecentrum over het boeddhisme ten behoeve van begunstigers en andere belangstellenden.

Secretariaat: drs. V.J. van Gemert, Het Jannink 55, 7471 VC Goor.

Minimum-donatie 1990: *f*. 35,-- (echtpaar *f*. 45,--, stud. *f*. 25,--). Postgiro no. 1520022 t.n.v. penningmeester stichting Vrienden van het Boeddhisme, Oegstgeest.

Brochures die nog verkrijgbaar zijn:
Grondbeginselen van het boeddhisme, door Tonny Kurpershoek-Scherft,
Natuurbehoud en milieubeheer: metta en karuna, door Victor Westhoff,
Inzicht en uitzicht, twee opstellen over Zen, door Leo Boer,
Boeddhisme en psychologie, door Rob Janssen,
Oosterse meditatie en westerse psychotherapie, door Ada Herpst.
Prijs (incl. porto) *f*. 5,-- per exemplaar.

Tevens verkrijgbaar: het insigne 'Wiel van de Leer', met het woord Dharma, verguld.
Prijs (incl. porto) *f*. 17,50.

Bestellingen gelieve men te richten aan het secretariaat.
Vermeldt s.v.p. duidelijk de titel van de gewenste brochure.

SADDHARMA

Jaargang 22, nrs. 4 Maart 1991

REDACTIONEEL

HET DEBAT KOMT OP GANG

Onder de titel 'Boedhisme door de voordeur: een voorstel' deed Eli Vroom in het vorige nummer van Saddharma een oproep om te komen tot een debat over het boeddhistische mens- en wereldbeeld tegenover of naast bij uitstek westerse opvattingen. Zijn voorstel, of misschien zelfs uitdaging, heeft onmiddellijk weerklank gevonden. In dit nummer zijn drie reacties van uiteenlopende aard opgenomen.

Op basis van een gedachtenwisseling in de recente bestuursvergadering van de Stichting Vrienden van het Boeddhisme wordt ingegaan op de doelstelling van de stichting die meer dan twintig jaar geleden onder woorden is gebracht als 'de integratie van het boeddhisme in het westerse cultuurpatroon'. Eli Vroom had een vraagteken gezet bij deze doelstelling.

Twee lezers geven in hun bijdragen een voorbeeld van de verschillende manieren waarop de dialoog tussen mensen met een boeddhistische benadering en anderen vorm kan krijgen. Erik de Ruijter neemt enkele actuele onderwerpen bij de kop in de debatvorm, de door Eli Vroom voorgestelde wijze van presentatie. Joke van der Horst vertelt over een interreligieuze dialoog die heeft geleid tot praktische samenwerking van mensen uit vijf wereldreligies.

Het debat, de botsing der meningen, is onder meer in de Tibetaans-boeddhistische traditie een gebruikelijke methode om de leer van de Boeddha te verduidelijken. Het gaat er niet om, in een agressieve woordenstrijd andersdenkenden in een hoek te drukken met het doel een triomf te behalen voor het publiek. Het boeddhistische debat moet worden gevoerd in een sfeer van openheid en welwillendheid.

Eli Vroom zal op de Voorjaarsbijeenkomst van de Vrienden van het Boeddhisme, op zondag 7 april, zijn voorstel verder uitwerken. In de komende nummers van Saddharma wordt in ruime mate gelegenheid gegeven om het debat tot leven te laten komen. Het begin is er. □

HET DEBAT

ONDERWEG NAAR EEN TULPEN-BOEDDHISME?

door I. den Boer

Eli Vroom heeft in zijn artikel 'Boeddhisme door de voordeur', in het vorige nummer van Saddharma, vraagtekens gezet bij het streven naar de 'integratie van het boeddhisme in het westerse cultuurpatroon', dat een van de doelstellingen van de Stichting Vrienden van het Boeddhisme is. Hij vindt het voorbarig om over integratie te spreken: 'Valt er dan al wat te integreren, vraag je je af'.

In de SVB staat het integratie-streven niet voorop. In de eerste plaats is het de bedoeling de kennis over het boeddhisme te helpen verspreiden. Daarvoor dienen het tijdschrift Saddharma, de brochures die van tijd tot tijd verschijnen, de voor- en najaarsbijeenkomsten, de steun aan boeddhistische studiekringen en de bemiddeling bij het vinden van inleiders voor groepen of groepjes belangstellenden her en der in het land.

Bij dit werk komt de SVB natuurlijk in aanraking met 'de buitenwacht', bijvoorbeeld in een dialoog met christenen. En daar komen we in de buurt van het streven naar integratie. Het boeddhisme moet in onze opvatting geleidelijk een erkende plaats in de Nederlandse samenleving gaan innemen, aldus de zienswijze die de bestuursleden van de SVB in hun bestuursvergadering op 17 februari jl. nog eens hebben bevestigd.

Integratie wil zeggen: een gelijkwaardige plaats innemen naast andere religies. Het is onmogelijk om exact te omschrijven wat dit in de praktijk moet inhouden. Integratie heeft een duidelijk politiek-maatschappelijk aspect. Een voorbeeld. De overheid houdt in haar minderhedenbeleid natuurlijk rekening met de islamitische geloofsovertuiging van Turken of Marokkanen. Maar denkt zij ook aan de boeddhistische opvattingen van de Vietnamese vluchtelingen in ons land?

Vreemd

Belangrijker is het aspect van de integratie in meer algemene zin. Het boeddhisme is een niet-westers verschijnsel dat in onze samenleving al gauw als vreemd of raar wordt gezien. Het wordt gemakkelijk op één hoop gegooid met de Hare Krishna-beweging

of indertijd de beweging rond Bhagwan Shree Rajneesh, die zijn leringen vaak doorspekte met aan het boeddhisme ontleende termen. Zulke bewegingen zijn Fremdkörper in het westerse cultuurpatroon, dat immers in al zijn vertakkingen kenmerken van de christelijke traditie vertoont.

Nu is ook de islam, naar het getal van zijn aanhangers de tweede godsdienst van Nederland, niet geïntegreerd in het cultuurpatroon hier te lande. Het is zelfs de vraag in hoeverre kan worden gezegd dat de joodse godsdienst hier is geïntegreerd, hoewel de joodse gelovigen natuurlijk volledig in onze samenleving zijn opgenomen. Maar in elk geval wordt het joodse geloof niet als 'vreemd' of 'raar' betiteld.

Misschien is dit het uiterste aan integratie dat voor een niet-westerse religie te bereiken valt. Zover is de islam nog niet en voordat het boeddhisme dit stadium heeft bereikt, zal er nog heel veel water door de Rijn stromen.

Het boeddhistisch eigene

Eli Vroom vreest dat het streven naar integratie kan leiden tot een zo vergaande aanpassing aan het westerse cultuurpatroon, dat verwatering van het boeddhisme het gevolg is. Hij wil juist een scherpere profilering van het boeddhistisch eigene, zoals hij het uitdrukt.

Akkoord, maar het een sluit het ander niet uit. Tenminste, als het boeddhistisch eigene niet wordt gezocht in uiterlijkheden die meer te maken hebben met Aziatische cultuurpatronen dan met de kern van de leer van Boeddha. Uiterlijkheden, tussen haakjes, die illustreren dat het boeddhisme steeds vormen heeft aangenomen van de cultuur waarin het zich voordeed, van Tibet tot Japan.

Integratie van het boeddhisme in ons land betekent allereerst dat het wordt aanvaard als een leer van de hoogste relevantie voor het leven van Nederlanders in deze tijd. Het moet worden gepresenteerd in een vorm die voor mensen hier en nu begrijpelijk en invoelbaar is. Dit vergt aanpassingen van de vorm, maar uiteraard niet van de kern van de leer. Dan zou het kind met het badwater worden weggegooid, om het maar huiselijk te zeggen.

In welke mate de uiterlijke vormen moeten worden aangepast, moet iedereen voor zichzelf uitmaken. Zen-boeddhisten hebben daar allicht een andere kijk op dan volgelingen van het Vajrayana. Wat dit betreft is het nuttig om te herinneren aan de uitspraak van de Boeddha in het Vinaya Pitaka waarin hij zegt dat de monniken zijn woorden mogen leren en onderwijzen 'ieder in zijn eigen dialect'. En dat slaat 2500 jaar later uiteraard niet alleen op

het taalgebruik, maar op alle omstandigheden die het goede verstaan van de woorden van de Boeddha kunnen bevorderen.

De Britse boeddhist Sangharakshita, de stichter van de Western Buddhist Order, wijst in zijn doorwrochte werk 'A survey of Buddhism'[1] op de noodzaak onderscheid te maken tussen wat essentieel en wat niet essentieel is in het boeddhisme. Het kan heel goed betekenen, zo betoogt hij, niets te erkennen als werkelijk boeddhistisch wat niet rechtstreeks in verband kan worden gebracht met een manier van leven die daadwerkelijk is toegewijd aan de Boeddha, de dhamma en de gemeenschap van de volgelingen (de sangha).

Eenheid

Het gaat om een uitermate pragmatische benadering, ongeacht de persoonlijke voorkeur voor een bepaalde boeddhistische richting. 'De eenheid van het boeddhisme bestaat in het feit dat, ondanks de ontelbare verschillen en varianten van de leer, alle scholen van het boeddhisme zich de Verlichting ten doel stellen, de herhaling van de geestelijke ervaring van de Boeddha.'[2]

In het verlengde van deze gedachtengang ligt een uiterlijke vormgeving waarin het boeddhisme niet wordt gekoesterd als een exotische bloem, maar heel praktisch rekening wordt gehouden met de omstandigheden in de hedendaagse westerse wereld. Ook de Dalai Lama denkt langs deze lijn. Tijdens zijn bezoek aan Nederland in september vorig jaar onderstreepte hij dat bijvoorbeeld het Tibetaanse boeddhisme voor veel westerlingen niet zomaar toepasbaar is.

In een krantenverslag[3] (zover is het boeddhisme toch wel geïntegreerd!) wordt de Dalai Lama als volgt geciteerd: 'Het is beter de essentie van de religie te nemen en daarbij eigen kenmerken en lokale aspecten te integreren. Dan krijgen we misschien een westers boeddhisme of een Hollands boeddhisme: een tulpenboeddhisme'.

Met een dikke streep onder het woord boeddhisme. □

---

[1] Bhikshu Sangharakshita, *A Survey of Buddhism*. Shambala, Boulder, Colorado, 1980, Preface to the first American edition, pag. xiii.
[2] idem, Introduction, pag. xxii.
[3] *De Volkskrant*, 10 sept. 1990.

HET DEBAT

Met zijn uitdaging tot een debat over het boeddhisme in de westerse samenleving, in het vorige nummer van Saddharma, heeft Eli Vroom al direct enkele reacties losgemaakt. Op de voorjaarsbijeenkomst van de Vrienden van het Boeddhisme zal hij nader ingaan op de wijze waarop hij het debat wil voeren.
Nu alvast de eerste bijdragen die wij ontvingen.

Erik de Ruijter kiest een zeer praktische, eigentijdse opstelling. Hij is staflid van het Maitreya Instituut in Emst en tevens spiritueel verbonden met de Friends of the Western Buddhist Order. De FWBO heeft in Groot-Brittannië een aantal coöperaties op boeddhistische grondslag opgezet die de medewerkers gelegenheid bieden gedeeltelijk in hun levensonderhoud te voorzien. Erik de Ruijter heeft 'een doodgewone full-timetaak in de maatschappij'.

Joke van der Horst vertelt hoe zij op een directe manier de integratie en profilering van het boeddhisme - trefwoorden in het voorstel van Eli Vroom - vorm probeert te geven in een dialoog met mensen van andere wereldreligies.

TWEE VRAGEN EN ANTWOORDEN UIT ECONOMISCH-REALISTISCHE HOEK

door Erik de Ruijter

De handschoen die Eli Vroom de lezers in het vorige nummer toewierp, paste wonderwel. Alvorens ik u binnenvoer in de fluisterstille ruimte waar zometeen het debat zal worden gevoerd, eerst nog enige algemene reacties op zijn voorzet.

Ten eerste heb ik persoonlijk geen enkele moeite met het streven van "integratie in het westerse cultuurpatroon" zoals de Stichting Vrienden van het Boeddhisme dat voorstaat. Eli Vroom zegt zelf precies wat er relevant is voor de boeddhisten hier te lande: "de opgave de boeddhistische identiteit te ontwikkelen, deze te versterken en daarbij een onderscheid te kunnen maken tussen enerzijds de boeddhististische elementen die q.q. transcultureel zijn en anderzijds de Aziatisch-historisch gebonden vormen van overlevering". Welnu, als ik nu eens 'integreren' gelijk stel met 'naar de achtergrond verplaatsen van Aziatisch-historisch elementen in de eigen boeddhistische richting'? Als er iets ons boeddhisten als vreemde eend in de bijt typeert, dan zijn het díe elementen.

En toch is het niet zo dat u, als u deze elementen gaandeweg

minder benadrukt, zou verworden tot een salon-boeddhist. De opgave luidt m.i. om de cruciale elementen van de Dharma toe te passen in het westerse leven, en daarbij aansluiting te vinden bij de positieve elementen in het waardepatroon van de westerlingen. Dat is niet gemakkelijk, en het zal in veel denominaties een zeer geleidelijk proces zijn - al was het maar vanwege het (nog) noodzakelijke leunen op "Aziatische personele bijstand".

Ten tweede kan ik voorbeelden geven van de mogelijke integratie: positieve elementen in het westerse waardenpatroon zijn:

- de onzelfzuchtige, niet primair op bekering gerichte naastenliefde die u kunt aantreffen bij sommige christenen,
- het in onze cultuur verankerde, maar langzaamaan uitgehold geraakte gezegde 'Eerlijk duurt het langst'. Wij, die de Panca Sila als richtsnoer nemen, kunnen in het recht-door-zeegaan en goudeerlijk willen handelen van sommige westerlingen een voorbeeld vinden.

Dan zullen we nu de, nog fluisterstille, ruimte betreden waar het spiritueel debat zal worden gevoerd. De rol van W., de kritische westerling met enige Dharma-kennis, zal ik met verve spelen; in diens uitspraken komt u, zoals Eli Vroom al beschreef, elementen tegen waarover niet-boeddhisten mij geregeld vragen hebben gesteld. De rol van B., de boeddhist in algemene zin, zal ik slechts beperkt invullen. Ten eerste omdat we anders zouden vervallen in een mono-discussie, en er te weinig ruimte overblijft voor zij die in een volgend nummer willen tonen dat mijn visie niet de enig zaligmakende is. En ten tweede omdat ik het als Mahayanist moeilijk vind om 'namens alle boeddhisten te spreken', alhoewel ik mijn best zal doen.

Er zullen slechts twee vragen en antwoorden zijn, beide vanuit een ietwat 'economische' invalshoek; in een maatschappij die zozeer materiële waarden op de voorgrond stelt, lijkt mij dat niet ten onrechte.

Sociale uitkeringen

W.: "Als jullie de gewone westerse maatschappij, die 'vol met samsara' zou zijn, mijden - waarom accepteren velen van jullie dan wél dat ze economisch afhankelijk zijn van die samsarische wereld door te leven van een sociale uitkering? Je kunt de wereld toch niet loslaten als je materiële voortbestaan daarin diep is geworteld? En wat ik nog erger vind is dat sommigen de regels van die maatschappij negeren en, als werkloze niet energiek naar betaald werk zoeken. Ze zéggen wel dat ze het doen, want anders loopt de uitkering niet door, maar ondertussen zitten ze 24 uur per dag te

mediteren of Dharma te vertalen. Soms denk ik wel eens dat ze op de maatschappij parasiteren in plaats van de wereld van dienst te zijn, zoals ze zeggen!

B. (na een minuut stilzwijgen): Gelukkig dat je niet al te zeer generaliseert, waarde vriend, want ieder van ons maakt hierin zijn eigen keuze. Ten eerste is het door jou geschetste probleem in zekere mate typisch Nederlands. De meeste andere landen kennen een veel beperkter stelsel van sociale zekerheid dan wij, en de boeddhisten daar zijn gedwongen op een andere manier in hun levensonderhoud te voorzien.

"Ten tweede is het eveneens typisch Nederlands dat mensen soms tot een uitkering worden gedwóngen; denk maar aan de WAO, of aan de slechte afstemming tussen onderwijs en arbeidsmarkt, waardoor zij ondanks hun opleiding geen baan kunnen vinden. Ik weet het, wij boeddhisten mogen nooit de schuld op anderen afschuiven, maar er zijn oorzaken die niet ieder van ons kan ombuigen.

"Ten derde is er zoiets als 'unskilful livelihood': deelnemen aan de economie kan zodanige negatieve invloeden hebben op iemands persoonlijkheid, dat een (tijdelijk) terugtrekken beter kan zijn. Denk aan negatief werk, zoals wapenhandel, sexexploitatie en slagerij, maar ook aan meer 'verborgen' negativiteit: verkopen van produkten met het zwart-praten van de concurrentie, of de natuur verwoesten met je bezigheden.

"Maar tegenover deze derde factor móet een vierde staan: iemand die zich om die redenen terugtrekt, moet m.i. streven naar 'right livelihood'. Dat kan zijn volgens het aloude Aziatische model van de monnik of non die leeft van sponsoring door leken en in ruil daarvoor taken verricht. Waarschijnlijker is echter het werken vanuit een boeddhistische visie, bijvoorbeeld in een boeddhistische coöperatie. Dharma-uitgeverijen werken vaak zo, maar een vegetarisch restaurant of een schoonmaakbedrijf kan evenzeer. In het buitenland gebeurt dit veel, in Nederland is het ook in opkomst. Om te besluiten met een citaat van de Engelse boeddhist Dharmachari Subhuti over zulke coöperaties: 'The teams in which people work are, potentially, working spiritual communities'." (1)

---

(1) Dharmachari Subhuti, *Buddhism for today.* Salisbury 1983, blz. 159

Nuttige werken

W.: "Als de begrippen metta en karuna zo voorop staan bij jullie, waarom zie ik dan nooit boeddhisten bezig op de manier van het Leger des Heils en missionarissen? Je kunt van hen zeggen wat je wilt, en persoonlijk houd ik ook totaal niet van hun bekeringsdrang, maar ze offeren zich wél op voor hun medemensen. En wat zie ik bij jullie, boeddhisten van beweging X? Jullie zijn altijd bezig met nuttig werken binnen je eigen circuit van mensen, voor andere boeddhisten. Vergeleken met die andere wereldreligie wat klein denkend, of niet?"

B.: Mag ik je het verhaal van de zieke Bhikkhu vertellen? De kern daarvan is als volgt. De Tathagata is in de wereld gekomen om een vriend der armen te zijn, om de onbeschermden bij te staan, om hen wier lichaam in kommer is, te voeden, zowel de volgelingen van de dharma als de ongelovigen; om aan de blinden het gezicht te geven en de geest der misleiden te verlichten; om op te komen voor de rechten der wezen zowel als voor die der ouden van dagen, en om zodoende anderen ten voorbeeld te zijn. Dit is de volbrenging van zijn werk, en aldus bereikt hij de eindpaal des levens evenals de stromen, die zich in de oceaan verliezen.' (2)

"Als je, waarde vriend, me toestaat hierop voort te bouwen: precies deze rol van zorg en barmhartigheid vervult de Sangha in de Aziatische landen waar het boeddhisme prominent aanwezig is. Hier in het westen moeten wij prioriteiten stellen omdat er nog zoveel werk te is doen om mede-boeddhisten te helpen en de Dharma wortel laten schieten. Maar velen van ons zijn ook als individu bezig met algemene activiteiten voor het welzijn van anderen, activiteiten die niet direct met de Dharma verband houden. In vele Nederlandse dharma-groeperingen zul je 'ontwikkelingswerk' en financiële bijstand voor de Aziatische zusterbewegingen zien."

De aanwezigen verlaten de discussieruimte, en nodigen u, lezer, uit in een volgend nummer uw licht te laten schijnen over deze en andere vragen. Tot dan! □

---

(2) P. Carus, *Het evangelie van Boeddha,* Deventer 1988, blz. 154

BOEDDHISME IN DIALOOG MET ANDERE RELIGIES

door Joke van der Horst

Hoewel dit stukje niet past in het door Eli Vroom voorgestelde debat was zijn oproep er toch de aanleiding voor, in het bijzonder vanwege de trefwoorden 'integratie' en 'profilering' van het boeddhisme. Ik zal aangeven hoe ik hieraan vorm tracht te geven.

Ongeveer zes jaar geleden kwam ik in aanraking met een paar mensen die een interreligieuze dialooggroep wilden oprichten. Boeddhisten bleken te ontbreken, eenvoudig omdat de initiatiefnemers niemand uit boeddhistische kring kenden. Ik heb toen gevraagd te mogen meedoen en het klikte. Na enige tijd hebben wij de stichting Educatief Centrum Interreligieuze Dialoog (ECID) opgericht, gevestigd in Amsterdam.

Van het begin af stond ons een praktisch maatschappelijk doel voor ogen: meedenken en adviseren over de vaak moeilijke aspecten van de steeds toenemende pluriformiteit van onze samenleving en speciaal de onderwijs- en opvoedingsaspecten in de Randstad. Vertegenwoordigers van vijf wereldreligies trachten, gevoed uit hun eigen traditie, maar wel op persoonlijke titel, elkaars motieven en tradities beter te begrijpen en de verkregen inzichten bruikbaar te maken voor de samenleving.

Wij hebben enkele conferenties voor het onderwijs georganiseerd, waarbij steeds één wereldreligie centraal stond. Ook houden wij geregeld thema-avonden waarop onderwerpen als mensenrechten, ziekte, euthanasie, huwelijk en gezin, hiernamaals enz. door vertegenwoordigers van de vijf religies worden toegelicht.

De boeddhistische 'fractie' van ECID, in de afgelopen vijf jaar nooit groter dan twee personen, heeft hierin steeds een duidelijke rol gespeeld. Er loopt een onderzoek naar de Nederlandse kinderliteratuur over het boeddhisme en er wordt gewerkt aan de opzet van een bijscholingscursus voor onderwijzers voor het vak geestelijke stromingen, in samenwerking met de gemeente Amsterdam.

Dit alles is enerzijds bedoeld ter profilering van het boeddhisme; wij proberen onze traditie te presenteren en begrijpelijk te maken voor diegenen die daar zeer vreemd tegenover staan. Anderzijds is er sprake van integratie: een volwaardig meedoen en meedenken in de Nederlandse samenleving, naast en met allochtonen. En dan niet in specifiek boeddhistische terminologieën blijven zitten, maar trachten een boeddhistische visie te formuleren

op wat zich in het hier en nu voordoet. Niet eenvoudig, want er zijn nauwelijks voorbeelden.

Zo bleek het thema mensenrechten een hele uitdaging. Moslims hebben een eigen handvest geformuleerd omdat zij het VN-handvest over de mensenrechten niet hebben ondertekend; volgens hen is het van te christelijke en/of ongelovige signatuur. Op het eerste gezicht lijkt dit moslim-handvest veel op het VN-handvest, maar bij de verschillen gaan vooral boeddhistische alarmbelletjes rinkelen. Overigens zou ook het VN-handvest zeker van boeddhistische zijde kunnen worden bijgeschaafd.

Er is zeer beslist een westers superioriteitsdenken, dat vaak een drammerig karakter heeft. Maar mij is de oosterse vorm van superioriteitsdenken zeker niet ontgaan, nl. die van: ik zeg alleen iets als het mij nederig wordt gevraagd. Het boeddhisme mag zich best duidelijk presenteren. In het werk voor ECID wordt naar mijn mening de tegenstelling tussen profilering en integratie op een goede manier in non-dualiteit opgeheven.

Nog een andere tegenstelling, die meer mijzelf betreft, tracht ik tegelijkertijd op te heffen. Ik voelde lange tijd een mengeling van sterke afkeer en onverschilligheid ten aanzien van mijn christelijke wortels en de westerse maatschappij. Totdat een boeddhistische leraar zei: "Je kunt nooit een goed boeddhist zijn zolang je nog met afkeer leeft jegens je eigen traditie" (nog gevangen in dualiteitsdenken). Ik heb toen alsnog moed gevat en mij in het hol van de leeuw gewaagd: ik ben theologie gaan studeren. Commentaar van medestudenten (altijd christelijk gebleven): "Zo is het boeddhisme toch nog een aardig opstapje naar het christendom". Commentaar van een christelijk opgevoed familielid: "Een oud wijf in de hallelujaperiode." Niettemin heeft de studie mij een heel ander zicht gegeven op het christendom. Daardoor verdween mijn afkeer en ik kon meer verbindingen leggen naar wat ik uit het boeddhisme kende.

Na al meer dan twintig jaar confrontatie met andere culturen en religies door mijn vroegere werk en reizen, en de laatste zes jaar nog intensiever door ECID en studie, ben ik tot de conclusie gekomen dat het maar om één zaak draait in alle religies en ook in sommige niet-religieuze stromingen.

Het gaat om de vraag: Hoe onderken ik het verschil tussen ego-gebonden en ego-loos gedrag en hoe leer ik mij te ontwikkelen van ego-gebonden naar ego-loos? Want universeel is de overtuiging ontstaan dat ego-loos gedrag zowel voor het individu als de samenleving beter is. Samenlevingen kenden vroeger echter sterke grenzen, en religieuze tradities en taalvelden, die daarmee zeer nauw verstrengeld waren, konden onvoldoende verhinderen

dat er hechte ego-gebondenheid aan één traditie ontstond. Wij leven nu in een tijd dat grenzen vervagen en dat wij elkaars talen beter moeten leren begrijpen, ook religieuze. Een persoonlijke voorkeur kan weliswaar worden gehandhaafd, echter niet in de vorm van een hardnekkige ego-gebondenheid. □

Het adres van het Educatief Centrum Interreligieuze Dialoog (ECID) is: Fokke Simonszstraat 15, 1017 TD Amsterdam. Tel 020 - 386513.

ZENKLUIZEN IN DE EIFEL

In de Eifel, dichtbij de Belgisch-Luxemburgse grens, zal een aantal kluizen voor de beoefening van zen worden gebouwd. Het project wordt Theresia genoemd: het is een voortzetting van het Noordbrabantse zencentrum Theresiahoeve dat in 1989 om financiële redenen is opgeheven.

Het initiatief is genomen door Judith Bossert, vroeger de leidster van de activiteiten op de Theresiahoeve. Gegroepeerd om een zentuin met zendo zullen 12 tot 14 zenkluizen verrijzen. De zenkluizen zullen toegankelijk zijn voor mensen van alle rangen en standen, leeftijden, ontwikkelingsniveaus en levensbeschouwingen.

Het verblijf in een kluis zal enigszins aan tijd zijn gebonden, namelijk maximaal een 'sabbathjaar'. Het zal mensen de gelegenheid geven zich voor enige tijd in stilte terug te trekken om zen te beoefenen. Hoewel het zwaartepunt zal liggen op het leven in de kluis, waar men zichzelf verzorgt, zal er dagelijks twee uur samen worden geoefend in de zendo en in loopmeditatie en zal iedereen één uur per dag moeten werken. Tweemaal per jaar wordt een intensieve training van 49 dagen gehouden.

Om de kluizen te bouwen en te financieren is een bouwvereniging opgericht, de Förderverein Zenklausen in der Eifel, e.V.. Wie het project toejuicht, kan lid van de vereniging worden voor een minimumcontributie van *f* 16,50 per maand. Natuurlijk zijn ook giften en leningen welkom. (Gironummer 4338141 t.n.v. Stichting Theresiahoeve, Gondenbrett, Duitsland).

Inlichtingen: Heidi Meutes-Wilsing, voorzitster van de bouwvereniging en algemeen leidster van het project, Vor Gonsert 8, D-5541 Rommersheim, tel. (0)6551-3838, Peter van Wyland Tieman, bestuurslid van de vereniging, Surinamestraat 22, 7009 GD Doetinchem, tel. 08340-61494, of Judith Bossert, leidster van het project, Schneifelweg 15, D-5540 Gondenbrett, tel. (0)6551-4846.

□

NANDA, DE HALFBROER VAN DE BOEDDHA

door Tonny Kurpershoek-Scherft

In mijn boek 'Monniken en Leken' heb ik in het hoofdstuk 'De terugkeer naar Kapilavatthu' onder andere bericht over de toetreding tot de Sangha door Nanda, de jongere halfbroer van de Boeddha. Nanda stond op het punt zijn bruiloft te vieren met 'het mooiste meisje van het district', als de Boeddha er aankomt. Deze brengt in het midden - wat knorrig, lijkt het wel - dat een monnikswijding hem liever is dan een bruiloft, en hij ziet kans Nanda zijn eigen bedelnap in handen te spelen. Nanda ziet geen mogelijkheid zich van die nap te ontdoen en hij volgt de Boeddha naar diens verblijfplaats. Daar gekomen laat de Boeddha zijn halfbroer tot monnik wijden 'zonder dat deze het wenste'.

In mijn toelichting heb ik dit optreden van de Boeddha niet geheel willen vrijpleiten van dwingelandij. Ik vroeg mij af of de Boeddha in Nanda misschien zijn eigen aanleg herkende en hem het lot dat hemzelf had getroffen toen hij huwde en hem een zoon werd geboren, wilde besparen.

Een vervolg op deze geschiedenis vinden wij in het boek *Udāna* ('Plechtige Uitspraken'). Nanda staat op het punt het ascetische, kuise monnikenbestaan op te geven en terug te keren naar de wereld. Bij de Boeddha ontboden, bekent hij dat hij zijn bruid niet kan vergeten. De Boeddha past dan een list toe. Hij laat Nanda in een visioen hemelse nimfen aanschouwen en belooft hem dat dezen, zoveel verleidelijker dan welke aardse vrouw ook, de zijne zullen worden.

De list werkt. Maar om Nanda heen komt het tot afkeurend gemompel onder zijn medemonniken. Nanda vervult zijn monniksplichten alleen om gewin! Alleen omdat zijn wellust gewekt is na een zinnenstrelende belofte die de Boeddha, zijn halfbroer, hem heeft gedaan! Nanda voelt zich weldra zo beschaamd en te schande gemaakt dat hij zich in eenzaamheid terugtrekt en zich vol vuur gaat toeleggen op de ware monnikstraining. Wat vervolgens het slot is van het verhaal, laat zich raden.

In beide verhalen tezamen, de geschiedenis die zich in Kapilavatthu afspeelde en dit vervolgverhaal, gaat een hele roman schuil, en een romancier zou vele interpretaties kunnen uitdenken.

Wat precies beweegt Nanda? Bovenal is hem het beeld bijgebleven van het dramatische ogenblik waarop zijn bruid, het haar

ontbindend (een teken van rouw), hem nazag en nariep, toen hij haar verliet om zich bij de monnikenschare van de Boeddha te voegen. Maar na een aanschouwing van de hemelse nimfen is zij snel vergeten: een verloop van het verhaal dat in flagrante tegenstelling staat met hetgeen wij bij Homerus kunnen lezen over de Griekse held Odysseus. Odysseus wordt bemind door de godin Kalypso, niettemin kiest hij voor Penelope, een sterfelijke vrouw, van wie het lot hem heeft gescheiden, maar die hij ooit tot de zijne had gemaakt. Door de snelle ommekeer die er in de gevoelens van Nanda plaatsvindt, wordt de indruk gewekt dat het 'kuise' leven Nanda eerder moeilijk valt wegens de eisen van zijn mannelijk lid dan door de gloedvolle herinnering aan zijn bruid. Evenwel, als er geroddeld gaat worden en zijn eergevoel gekrenkt wordt, keert Nanda toch niet naar de wereld terug. Opeens verkiest hij, ongetwijfeld vanuit een pijndoend, misschien zelfs furieus verlangen naar herstel van zijn reputatie, de weg op te gaan naar de 'bevrijding', en hij zal daarbij blijk geven van een koppige vastbeslotenheid. Duidelijk is er sprake van sublimatie van een sterke egodrift.

En hoe de rol van de Boeddha te interpreteren? Hij toont hier weer op verbluffende wijze hoezeer hij 'vaardig in middelen' is als het om bekeringen gaat! Vast en zeker voorzag hij hoe de omgeving van Nanda zou reageren en ook hoe het verweer van Nanda daarop zou uitvallen. Dientengevolge zou hij van zijn onmogelijk te vervullen belofte aangaande de hemelse nimfen worden ontslagen.

En zijn intuïtie faalt niet. Naar het zich laat aanzien, was Nanda licht ontvankelijk voor gemoedsaandoeningen, suggestibel, en kwetsbaar. Heeft de Boeddha hem daarom op de dag van de bruiloft als het ware bij de hand genomen? Omdat Nanda onzeker was en door onverenigbare neigingen werd uiteengetrokken?

Had de Boeddha niettemin het récht om zo te handelen? Uiteraard wel in de ogen van de kroniekschrijvers; maar wij lateren kunnen niet anders dan berusten in onwetendheid. De kardinale vraag is: hoe verloopt het verdere leven van Nanda? Houdt de ervaring van bevrijding werkelijk stand? En zo ja, gaat het niet ten koste van emotionele warmte en bloei? De tekst vermeldt dat Nanda een arhat is geworden, een heilige die niet meer naar een lagere sfeer kan terugvallen. Als we het verhaal accepteren zoals het ons gegeven wordt, mag de conclusie dus zijn dat de Boeddha de potenties die in zijn broer in het verborgene aanwezig waren, juist heeft ingeschat.

Maar...: het onrecht en verdriet dat 'het mooiste meisje van het

district' werd aangedaan? Het schijnt niet op het geweten van de Boeddha te drukken. In feite wordt door de voorstelling van zaken, in woorden die Nanda met klaarblijkelijke instemming van de Boeddha in de mond neemt, de jonge vrouw heel cru vernederd. En zo blijven wij twintigste-eeuwers, met onze zo geheel andere visie op de maatschappij, toch wat wrokkig zitten tobben over de verlaten bruid.

NANDA

Udãnam III, 2

Dit heb ik gehoord.

Eens verbleef de Heer te Sãvatthi, in Jetavana, het park van Anãthapindika. Te dien tijde vertelde Nanda, de halfbroer van de Heer, de zoon van zijn moeders zuster, aan menige monnik dat het monnikenbestaan hem niet aanstond. 'Vriend', zei hij dan, ik kan het kuise leven niet volhouden, ik wil de training beëindigen en terugkeren naar de wereld.' Daarop begaf een der monniken zich naar de Heer en aldaar gekomen begroette hij hem en zette zich terzijde. En hij deelde de Heer mee wat de eerwaarde Nanda rondvertelde.

Toen richtte de Heer zich tot weer een andere monnik, hem opdragende: 'Ga, monnik, en zeg Nanda namens mij: vriend, de Leraar wil je spreken.' Aldus geschiedde. 'Zo zij het, vriend' was het antwoord van Nanda en gehoorzaam vervoegde hij zich bij de Heer. En de Heer sprak tot hem: 'Is het waar, Nanda, dat je aan menige monnik verteld hebt dat het monnikenbestaan je niet aanstaat, dat je de training wilt opgeven en terugkeren naar de wereld?' 'Ja, eerwaarde,' was het antwoord. 'En waarom dan wel?' vroeg de Heer.

'Eerwaarde, een dochter van de Sakya's, het mooiste meisje van het district, keek mij na toen ik mijn huis verliet en zei mij, met los neerhangende haren: Waar gaat ge zo snel heen, edele heer? En ik, eerwaarde, kan haar niet vergeten, inderdaad, het monnikenbestaan staat me niet aan, ik kan de training niet volhouden en wil terugkeren naar de wereld.'

Daarop nam de Heer Nanda bij de arm en zoals een sterke man een gebogen arm kan strekken of een gestrekte arm buigen, precies zó verdween hij uit Jetavana en verscheen in de hemel van de drieëndertig goden. Op dat ogenblik waren echter vijfhonderd hemelse nimfen, Kakutapãdinĩ, aldaar op bezoek voor eerbetoon aan Sakka, de heer der goden. Derhalve richtte de Heer zich tot

Nanda met de woorden: 'Nanda, zie je deze vijfhonderd hemelse nimfen?' 'Zeker, eerwaarde!' 'Wat denk je, Nanda, welke is nu de mooiste, de lieftalligste, aantrekkelijkste: de dochter der Sakya's, het mooiste meisje van het district, of de schare van vijfhonderd hemelse nimfen, de Kakutapādinī?' 'Eerwaarde, gelijk een toegetakelde apin met gescheurde oren en neus, zo komt me de dochter der Sakya's voor in vergelijking met deze vijfhonderd hemelse nimfen! Niet voor een zestiende deel evenaart zij hen, het kòmt zelfs niet tot een vergelijking, het gaat niet op! Deze vijfhonderd hemelse nimfen zijn de mooiste, de lieftalligste, het aantrekkelijkst!' 'Verheug je, Nanda, verheug je! Ik zal je schadeloos stellen door de vijfhonderd nimfen, de Kakutapādinī, tot de jouwe te maken.' 'Als de Heer mij dit toezegt, dan zal ik, eerwaarde, weer voldoening vinden in het monnikenbestaan!'

Daarop nam de Heer Nanda weer bij de arm en gelijkelijk aan zijn komst verdween hij uit de hemel der drieëndertig goden en verscheen in Jetavana. Onder de monniken evenwel deed het gerucht de ronde: 'Is het heus? Aanvaardt Nanda, de halfbroer van de Heer, de zoon van zijn moeders zuster, het kuise leven te leiden vanwege nimfen? De Heer wil hem schadeloosstellen met het bezit van vijfhonderd van hen, de Kakutapādinī!'

Toen werd het gewoonte onder de metgezellen van Nanda dat ze hem een loonslaaf en een sjacheraar noemden. 'Echt een loonslaaf, een sjacheraar is Nanda, hij volgt alleen maar de leefregel van kuisheid om wille van de nimfen. De Heer heeft hem warempel beloofd dat vijfhonderd van hen, de Kakutapādinī, hem zullen toebehoren!'

En het werd een kwelling voor de eerwaarde Nanda dat zijn vrienden hem zo voor een loonslaaf en sjacheraar uitmaakten, hij werd beschaamd en walgde ervan. (Tenslotte) zocht hij de afzondering. En alleen levend, energiek en vastbesloten, vol vertrouwen en zonder ooit te verslappen, bereikte hij niet lang daarna precies datgene waarom een jonkman van goeden huize zijn woonstee verlaat en in thuisloosheid trekt: de onovertroffen voleindiging van heiligheid begreep hij en ervoer hij zelf al in dit leven; en hij wist: 'Ten einde is geboorte, welgeleefd het heilige leven, gedaan wat gedaan moest worden, er is voor mij niets meer te volbrengen in deze wereld.' Zo werd de eerwaarde Nanda een der heiligen.

Toen deed een zekere godheid alle lange uren van een bovenmate mooie nacht het Jetavana stralen met heel lieflijke glans; en zij begaf zich naar de Heer. Aldaar gekomen, begroette de godheid de Heer en zette zich terzijde. En sprak tot hem: 'Eerwaarde, het is geschied dat Nanda, de halfbroer van de Heer, de zoon van zijn moeders zuster, zijn smetten heeft uitgewist. Hij heeft reeds in

dit leven de bevrijding van een zuiver hart ervaren, de bevrijding door wijsheid. Hij heeft het op eigen kracht gevonden en volhardt erin.'

Ook voor de Heer was ditzelfde weten gedaagd. En toen de nacht ten einde was, kwam Nanda naar de Heer, begroette hem en ook hij zette zich terzijde. En sprak: 'Eerwaarde, hetgeen de Heer mij als beloning in het vooruitzicht stelde, namelijk dat vijfhonderd nimfen, de Kakutapādinī, de mijne zouden zijn, ... eerwaarde, ik ontsla de Heer van deze belofte.' 'Nanda, mijn geest was er volledig van op de hoogte en ik wist dat je je smetten hebt uitgewist en de bevrijding hebt ervaren. Ook werd deze zaak mij nog eens meegedeeld door een godheid. En doordat jij, Nanda, je geest bevrijd hebt van hechten en van smetten, ben ik van mijn belofte ontslagen.' En vervolgens, de betekenis hiervan vattende, uitte de Heer te dezer gelegenheid aldus zijn vreugde:

Door wie onreinheid is overwonnen,
De doorn van begeerte verwijderd,
Die monnik -dankzij de afrekening met dwaling-
Beeft niet onder geluk of leed. □

ZOMERCURSUS BOEDDHISME IN LEUSDEN

De Internationale School voor Wijsbegeerte in Leusden geeft van 12-16 augustus een zomercursus Boeddhisme.

Een breed scala van onderwerpen zal aan de orde komen. Voordrachten zullen worden gehouden door dr. Bruno Nagel, dr. Han de Wit, prof.dr. Ria Kloppenborg, de zenleraar Nico Tydeman, drs. Jan de Breet, prof.dr. Ulrich Libbrecht en prof.dr. Rob Janssen.

Dagelijks zal een puja worden gehouden en een meditatieoefening onder leiding van Nico Tydeman. 's Avonds is er gelegenheid tot de beoefening van kalligrafie en het schrijven van haiku's onder deskundige leiding.

Inlichtingen zijn verkrijgbaar bij de ISVW, postbus 216, 3800 AE Amersfoort, tel. 033-650700. □

OPROEP VAN DE PENNINGMEESTER

De penningmeester van de Stichting Vrienden van het Boeddhisme, drs. J. de Breet, verzoekt de donateurs hun bijdrage voor 1991 te willen overmaken door middel van bijgesloten acceptgirokaart. De minimumdonatie is *f* 35,- (echtparen *f* 45,-, studerenden *f* 25,-).
Doet U het meteen even? Bij voorbaat hartelijk dank! □

UIT DE SUTTA-NIPĀTA

SLAGORDE DER MENINGEN

(Kleine sutta)

Vraag:

1. Ieder bij zijn mening blijvend
zeggen kenners ruziënd velerlei:
'Wie aldus weet, hij kent de dharma;
wie dit verwerpt, hij is onvolmaakt'.

2. Zó in strijd geraakt redetwisten zij
en zeggen: 'Dwaas is de ander, onbekwaam'.
Wie van hen heeft er nu gelijk?
Ze werpen zich immers allen op als 'kenners'.

Antwoord:

3. Als men niet instemt met de leer van een ander,
geldt men als dom en zwakzinnig.
Dan zijn ze dus allen dwaas en niet goed wijs
met al hun vaste meningen.

4. Maar als ze allen vinden
dat ze zelf rein zijn,
zuiver van inzicht, bekwaam en intelligent -
dan is er niet één van hen dom.
Ieders mening is immers zó perfect!

5. Ik noem dat zeker niet juist
wat die dwazen tegen elkaar zeggen,
dat zij ieder hun eigen mening tot waarheid verheffen
en daarbij de ander als dwaas neerzetten.

Vraag:

6. Wat sommigen 'de waarheid, de werkelijkheid' noemen,
dat noemen anderen 'vals en een leugen'.
Zo toch strijden en disputeren ze.
Waarom zeggen asceten niet één en hetzelfde?

Antwoord:

7. Er is maar één waarheid, geen tweede
waarover de mensen
- als ze haar zouden kennen -
niet zouden twisten.
Maar zij bazuinen hun eigen verschillende waarheden uit.
Zodoende beweren asceten niet één ding.

Vraag:

8. Waarom nu verkondigen zij uiteenlopende waarheden,
de debettanten die zich kenners noemen?
Zijn die waarheden nu veel en verschillend
òf worden zij door hun denken geleid?

Antwoord:

9. Nee, er zijn niet verschillende waarheden
met een eeuwige geldigheid,
behalve in de verbeelding.
Toch speculeren zij over theorieën
en zeggen ze: 'Dit is waar, dat is onwaar'.

10. Steunend op wat zij zien, horen en denken
en op regels voor het gedrag,
tonen zij minachting
en vanuit een eigen ingenomen standpunt
lachen ze een ander uit en zeggen
dat hij dwaas is en onbekwaam.

11. Om welke reden men de ander 'dwaas' noemt,
om die reden noemt men zichzelf 'bekwaam':
in eigen ogen is hij een deskundig spreker;
hij veracht de ander en zo preekt hij.

12. Volmaakt in zijn overspannen visie,
bedwelmd door trots, vervuld van eigenwaan
heeft hij zichzelf gezalfd in de geest.
Want zó perfect is die mening van hem.

13. Maar als men in andermans ogen
gering van inzicht is,
dan heeft niemand het licht gezien;
en houdt ieder zich voor een wijze,
dan is er geen enkele dwaas onder de denkers.

14. 'Wie een andere leer dan deze verkondigen,
zij hebben de reinheid geweld aangedaan,
ze zijn onvolmaakt' -
op deze en dergelijke manier spreken de heilanden.
Voor hun eigen visie staan ze in vuur en vlam.

15. 'Hier vindt men reinheid', zeggen ze;
'in geen andere leer is reinheid'.
Aldus zijn die heilanden op velerlei wijze overtuigd
van een eigen weg - daarover spreken zij met kracht.

16. Maar hoe kan men krachtig
de eigen weg verkondigend
een ander in dezen voor dwaas houden!
Hij stelt zichzelf bloot aan beschimping
wanneer hij de ander een dwaas noemt,
niet zuiver van aard.

17. Hij stelt zich op een vast standpunt,
hij neemt zichzelf als maatstaf -
daarop raakt hij in disputen verwikkeld.
Geeft de mens alle oordelen op,
dan schept hij geen strijd meer in de wereld.

Dit sutta heet 'klein' omdat het volgende sutta, dat dezelfde naam draagt, langer is, al is het maar drie verzen. De titel is wat duister; het woord 'viyuha' dat erin voorkomt, heeft betrekking op de slagorde van een leger dat ten strijde trekt. Vanwaar deze term uit de krijgstactiek? Aan de orde is een dialoog tussen een vragensteller en de Boeddha. De commentator Buddhaghosa (vijfde eeuw na Chr.) meent dat er in de antwoordverzen van de Bhoeddha (3 en 4) steeds in het eerste deel een opinie van een dogmaticus weergegeven staat, waartegenover in het tweede deel een logische conclusie wordt gesteld die de eerder genoemde mening opheft. Deze 'tegenoverstelling' zou de titel verklaren. Wij menen echter met Nyanaponika dat de titel eerder te maken heeft met de 'strijd der meningen' in het algemeen en in het bijzonder met het getwist onder asceten en filosofen in Boeddha's tijd.

Dit thema is in vorige sutta's reeds uitvoerig aan de orde gesteld en behoeft daarom weinig commentaar. (Men raadplege vorige nummers van Saddharma). Het is duidelijk dat het onderlinge redetwisten over 'de waarheid' aan de kaak wordt gesteld. Ironisch wordt in de reeds genoemde verzen 3 en 4 vastgesteld, dat als een ieder de ander dwaas vindt, alle denkers dus dwaas moeten zijn en als ze zich allen intelligent en wijs vinden, dan zou er geen enkele domkop zijn (zie ook vers 13). De conclusies zijn duidelijk logisch niet verenigbaar.

De waarheid is één (vers 7) en als de mensen die zouden kennen, zouden ze niet met elkaar redetwisten. De uiteenlopende waarheden die de mensen als dé waarheid verkondigen, zijn niets anders dan de producten van hun 'denken', hun verbeelding (vers 8 en 9).

Degene die zijn 'waarheid' verkondigt, minacht de ander die een andere visie heeft. Zichzelf 'zalft' men tot messias vanwege het juiste inzicht (vers 12). Maar deze houding leidt tot onheil. Immers wanneer men zo denkt en ernaar handelt, roept men strijd, agressie op die de mens schaden. Als remedie hiertegen wordt het advies gegeven het 'oordelen' op te geven (vers 17). Want wanneer we niet meer de eigen opvatting voor de juiste houden en die van anderen denigreren, komt er een einde aan strijd in deze wereld.

Het thema lijkt zeer actueel in de wereld van vandaag, wanneer we het politieke strijdtoneel beschouwen. De Verenigde Naties hebben hun opvattingen, een enkele dwarsliggende Arabische staat heeft zijn eigen opvattingen en men kleineert elkaar. Beide partijen menen het gelijk aan hun kant te hebben. Hebben ze beide gelijk of is er maar één waarheid? Vers 7 van onze tekst leert dat er inderdaad maar één waarheid is en dat - als de mensen die zouden kennen - ze niet zouden twisten. Welke is dan die waarheid? Het oude commentaar zegt dat de waarheid de opheffing van het leed is, het nirvana. Ook wordt genoemd de weg uit het lijden: het edele achtvoudige pad. Kortom, de Dharma wordt aangegeven als de weg die tot beëindiging van de strijd in dit bestaan leidt. In essentie komt dit neer op het opgeven van begeerte, haat en onwetendheid. Maar wie wil deze weg gaan?

Ānanda en Padmavajra

BUN PEILT BEHOEFTE AAN GEESTELIJKE VERZORGING

Op 7 oktober van het vorig jaar vond een tweede kennismakingsbijeenkomst plaats van de Boeddhistische Unie van Nederland (BUN). Tot haar doelstellingen behoort het, contacten tussen de diverse boeddhistische groeperingen te bevorderen. Ditmaal was er een bijeenkomst belegd in het Maitreya Instituut te Emst, een officieel centrum van de Tibetaanse orde der Gelugpa's. De leraar van het Instituut, Geshe Konchog Lhundup, hield een korte Dharma-preek in het Tibetaans die door een Nederlandse Lama werd vertaald. Hij betoonde zijn dankbaarheid voor de mogelijkheid dat het Tibetaans boeddhisme in ons land wortel kon schieten en dat wij in deze welvarende cultuur kunnen bijdragen aan het voortbestaan van de Dharma en het Tibetaanse erfgoed.

Na een rondleiding door het Instituut, de opvoering van twee zeer bijzondere dansuitvoeringen met religieuze themata uit de Nyingma-traditie en het ten gehore brengen van het Metta-sutta op muziek van Beethoven(!) volgde een met veel zorg bereid en smakelijk noenmaal, waarna de vergadering voor de afgevaardigden van de groeperingen een aanvang nam. Een belangrijk punt hierbij was de goedkeuring van de Statuten, zodat de BUN als een officiële vereniging opgericht zou kunnen worden. Dit geschiedde daadwerkelijk op 21 december 1990 ten overstaan van een notaris te Leiden.

Verslag werd gedaan van de activiteiten van de werkgroep Geestelijke verzorging voor boeddhisten op de Wereldspelen voor Gehandicapten te Assen. De leden van deze werkgroep vertelden over dit unieke project waarbij het boeddhisme zich in interreligieus verband gemanifesteerd heeft. Voor de deelnemers aan deze Spelen was er een meditatie-ruimte ingericht. Boeiend was de samenwerking met de geestelijke verzorging van de andere religies.

De commissie voor boeddhistische begrafenisrituelen maakt een studie van de gebruiken die zijn toegestaan in Nederland rond een uitvaart. Ook de behoefte aan stervensbegeleiding wordt geïnventariseerd.

Een werkgroep Geestelijke Verzorging werd ingesteld. Deze zal de behoefte aan en de mogelijkheden voor geestelijke verzorging bestuderen voor degenen die behoefte hebben aan spirituele begeleiding en/of advies bij levensvragen. De secretaris van onze Stichting wordt herhaaldelijk aangesproken op dit punt, vooral door mensen die zich boeddhist voelen, maar niet zijn aangesloten

bij enig centrum waar de begeleiding meestal door de geestelijk leider wordt verzorgd.

Diverse groeperingen worden soms benaderd met het verzoek les te geven over het boeddhisme op scholen. Het lijkt wenselijk dat er een goed boek op dit gebied voor de jeugd komt. Enkele deelnemers aan de vergadering gaan bestaand materiaal verzamelen en keuren. Bovendien wordt er een *pool* gevormd van mensen die bereid en bekwaam zijn over dit onderwerp les te geven.

Ten slotte kwam nog aan de orde een vraag vanuit de Wereldraad van Kerken naar een inventarisatie van wensen en problemen van Aziatische boeddhisten in Nederland.

De bijeenkomst te Emst werd door allen zeer positief gewaardeerd. Het blijkt voor boeddhisten altijd weer een vreugde om de in Nederland dun gezaaide 'geloofsgenoten' te ontmoeten en inspiratie op te doen voor het werk binnen de eigen groepering.

R.H.C.J.

VOORJAARSBIJEENKOMST SVB 'BOEDDHISME DOOR DE VOORDEUR'

Op de voorjaarsbijeenkomst van de Stichting Vrienden van het Boeddhisme, op zondag 7 april in De Kosmos te Amsterdam, houdt Eli Vroom een lezing waarin hij zijn voorstel voor een debat over het boeddhisme in de westerse samenleving (zie Saddharma van december 1990) zal uitwerken. De titel van zijn lezing luidt, in vervolg op die van het artikel in Saddharma: *Boeddhisme door de voordeur, II*. Het onderwerp is: hoe ontwikkelen wij een scherpe kijk op de verschillende overeenkomsten tussen enerzijds boeddhistische leringen en levenspraktijk en anderzijds de dominante (westerse) waarden en leefstijl van onze tijd? Het debat kan daarbij een belangrijke functie vervullen.

Eli F. Vroom (1927) studeerde Nederlandse M.O. en was enige tijd leraar. Hij verbleef enkele jaren op Sri Lanka voor studie van (Theravada-)boeddhisme en meditatie. Hij heeft tevens grote belangstelling voor westerse wetenschap, filosofie en literatuur.

Op de voorjaarsbijeenkomst zal voorts drs. Erik Hoogcarspel spreken over *De receptie van het boeddhisme in het Westen*. Hij is voorzitter van de Vereniging Interreligio Nederland, die zich ten doel stelt het inzicht en respect ten aanzien van de diverse religies en levensbeschouwingen te bevorderen.

Inlichtingen over de voorjaarsbijeenkomst: drs. V.J. van Gemert, secr. SVB, postbus 116, 7470 AC Goor, tel. 05470 - 71310. □

BOEDDHISTISCHE AGENDA

Buddhavihara

In het vipassana-centrum Buddhavihara in Amsterdam, dat wordt geleid door de eerw. Mettavihari, wordt elke maandagavond van 18.00 uur tot 20.00 uur een meditatiebijeenkomst gehouden.

Inlichtingen: Buddhavihara, St. Pieterspoortsteeg 29, 1012 HM Amsterdam, tel. 020-264984, of Aad Verboom, tel. 030-888655.

In onderstaande plaatsen zijn eveneens regelmatig bijeenkomsten voor vipassana-meditatie.

Leiden, Faljerilstraat 8, tel. 071-154862 of 01719-17424.

Meerssen, Marjan Bouhuijs, Hoekweg 15, tel. 043-644180.

Nijmegen, Frans Versteijnen, tel. 08855-75317 (bellen om 12.30 uur).

Rotterdam, 'Tara', Mathenesserlaan 281, tel. 010-4258200.

Utrecht, Sterrenbosch 9bis, tel. 030-520023 of 030-888655.

Vroomshoop, De Heksenketel, tel. 038-542549.

Winschoten, Het Centrum, Garstestraat 15, 05970-24814.

Zwolle, Lisa Liefaard, tel. 038-227390.

Brussel, Tibetaans Centrum, Capouilletstraat 33, Marie-Cécile Vandergucht, tel. (09-32) 2.734.1128.

Maitreya Instituut

Het Programma 1991 van het Maitreya Instituut in Emst vermeldt onder meer de onderstaande activiteiten.

16 - 23 maart: Groene-Tara-retraite onder leiding van Gelong Thubten Lodreu (Hermes).

5 - 7 april: Reïncarnatie, door Geshe Konchog Lhundup.

19 - 21 april: De basis van alle goede eigenschappen, door Dagpo Rinpochee, met Nederlandse vertaling.

21 - 25 april: Vijftig verzen van devotie aan een spirituele leraar, door Dagpo Rinpochee, met Nederlandse vertaling.

Geshe Konchog Lhundup geeft elke vrijdag-, zaterdag- en zondagavond een gedetailleerde uitleg van de Lam-Rimtekst 'Liberation in the palm of your hand'. (Met Engelse vertaling).

17 - 19 mei: Toevlucht nemen en de Sakyamoenie Boeddhameditatie, door Geshe Konchog Lhundup.

26 - 29 mei: Nyung Nä, vasten- en zuiveringsretraite onder leiding van Gelong Thubten Lodrö.

31 mei - 2 juni: Grondbeginselen van het Tibetaans boeddhisme, door Gelong Thubten Lodrö.

14 - 16 juni: De Boeddha van mededogen en universele verantwoordelijkheid, door Geshe Konchog Lhundup.

Voorts houdt Geshe Konchog Lhundup geregeld lezingen in Den Haag, Isis Maat, Achterraaamstraat 15A; Tilburg, de Stroom, Enschotsestraat 240, en Venray, Blauwververstraat 18.

Inlichtingen: Maitreya Instituut, Heemhoeveweg 2, 8166 HA Emst, tel. 05787-1450.

Nyingma

De volgende Kum Neye-weekenden worden gehouden in de Kosmos, Prins Hendrikkade 142, Amsterdam:

6 - 7 april: Energie-bewustzijn en de zintuigen.

11 - 12 mei: Lichaam, adem en bewustzijn

Inlichtingen: Nyingma Centrum Amsterdam, Blasiusstraat 14 - 16, 1091 CR Amsterdam, tel. 020-6685905.

De Tiltenberg

8 - 12 april: Zen-werkweek, begeleid door Mineke van Sloten.

17 - 21 april: Zen-sesshin, begeleid door Nico Tydeman;

10 - 12 mei: Zen-weekend ter voorbereiding en voortzetting van de sesshin; begeleiding door Ursula Giger, Mimi Maréchal en Mineke van Sloten.

16 - 23 mei: Zen-sesshin, begeleid door Genpo Merzel Sensei.

31 mei - 4 juni: Zen-sesshin, begeleid door Ama Arokia-Samy Gen-Un-Ken Sensei.

6 - 20 juli: Zen-sesshin, begeleid door Prabhasadharma Roshi.

Inlichtingen: De Tiltenberg, Zilkerduinweg 375, 2114 AM Vogelenzang, tel. 02520-17044.

Vipassana Centrum Groningen

15 - 7 april: Meditatie-weekend, De Tuin, A-Kerkhof ZZ 22, Groningen.

10 -19 mei: Meditatie-retraite onder auspiciën van het Centrum te Groningen. De retraite wordt gehouden in de Volksabdij te Ossendrecht. Begeleiding Johan Tinge.

Inlichtingen: Eerw. Jhananando, tel. 050-711680 of 050-732442.

VWBO

Het Centrum van de Vrienden van de Westerse Boeddhisten Orde houdt de volgende bijeenkomsten.

21 april: Dagretraite.

8 - 12 mei: Meditatie-retraite bij Rhenen.

9 juni: Dagretraite.

6 -13 juli: Zomerretraite, Rhenen.

Inlichtingen: VWBO-Centrum, Montevideodreef 12, 3563 BE Utrecht, tel. 030-620268.

Kanzeon

De Kanzeon Sangha Nederland houdt Zazen-weekends op 29 en 30 juni in De Kosmos, Prins Hendrikkade 142, Amsterdam.

Voorts wordt geregeld Zazenmeditatie gegeven in Enschede (tel. 053-323102), Den Haag (070-504601) en Nijmegen (080-225418 en 080-583664).

Boeddhayana Centrum

Onder leiding van de eerw. Dhammawiranatha Nayaka Thera worden de volgende bijeenkomsten gehouden in het Boeddhayana Centrum in Den Haag:

29 - 31 maart: Doorbraak tot bevrijding; studieweekend waarin een prediking van de Boeddha wordt behandeld.

11 april - 2 mei: Vipassana-retraite (deelneming voor een korte periode mogelijk).

5 mei: Vesak-viering.

24 - 26 mei: Heilzame communicatie.

31 mei - 2 juni: Leiding geven.

Voorts zijn er geregeld vipassanameditatieavonden onder auspiciën van het centrum in Den Haag, Amsterdam, Zaandam, Santpoort, Leiden, Rotterdam, Eindhoven en Utrecht.

Inlichtingen: Boeddhayana Centrum, Stephensonstraat 13, 2561 XP Den Haag, tel. 070-3600605.

Dharmadathu

In de Dharmadathu Amsterdam staan de volgende bijeenkomsten op het programma.

23 maart: Open middag over Shambala-training.

6 april: Open avond met een lezing over zitmeditatie.

7 april: Herdenking van het parinirvana van de stichter van de Dharmadathu, Chögyam Trungpa, Rinpoche, met onder mer voorlezingen uit zijn werk, Boeddhadhamma en poëzie, Shambala en autobiografische stukken.

12 - 14 april: Shambala-training, niveau 1.

16 april: Eerste avond van de cursus op basis van het boek 'Spiritueel materialisme doorsnijden' van Chögyam Trungpa, Rinpoche.

28 mei: Vaishakadag.

7 - 9 juni: Shambala-training, niveau 2.

22 juni: Midzomerdag.

Inlichtingen: Dharmadhatu, 1e Jacob van Campenstraat 4, 1072 BE Amsterdam, tel. 020-794753 en 020-120076; voor Shamabala-training 020-760614 en 030-514253. □

De bodhisattva Samantabhadra

De Boeddha-figuur op het omslag van Saddharma stelt Amida voor, de Boeddha van het Oneindige licht, gezeten in de handhouding van meditatie. Het achttiende-eeuwse Japanse beeld bevindt zich in het Rijksmuseum voor Volkenkunde te Leiden. Foto Else Madelon Hooykaas.

